

УДК 930.253:[377.8:37.091.212](477)“192/193”

О. Б. КОМАРНИЦЬКИЙ*

**ФОНДИ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ ОБЛАСТЕЙ ЯК ДЖЕРЕЛА
ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СТУДЕНТСТВА ПЕДАГОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УСРР
(20–30-ті роки ХХ ст.)**

Здійснено огляд фондів державних архівів областей, м. Києва, які містять багатогранну інформацію з історії студентства педагогічних навчальних закладів радянської України у 20-30-х рр. ХХ ст. Показано інформаційний потенціал архівних джерел, у яких широко представлені нормативні акти у галузі вищої освіти, документи про формування студентського складу, навчальну та громадсько-політичну діяльність молоді, її матеріальне становище і повсякденне життя.

Ключові слова: фонд; архів; студенти; інститут; технікум; осередок.

Питання життя і діяльності студентства педагогічних навчальних закладів радянської України в умовах формування тоталітаризму викликає зацікавленість сучасних науковців: як українських, так і зарубіжних. Низка досліджень з'явилася і за радянської доби. Водночас, розвідки, у яких було б здійснено ґрунтовний аналіз архівних джерел з історії студентства, практично відсутні. У нашій статті спробуємо проаналізувати фонди державних архівів (далі – держархівів) областей України, м. Києва, які містять багатий матеріал з історії студентства педагогічних навчальних закладів.

Окремі документи з історії навчальних закладів загалом, і студентства зокрема, містяться у фондах виконавчих комітетів рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Так, фонд Кам'янецького окружного виконавчого комітету (ф. Р-337) зберігає листування з НКО УСРР, вишами Кам'янця-Подільського про будівництво навчальних корпусів і студентських гуртожитків¹. Звіт Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (далі – ІНО) за 1922 р., накази і звернення Кам'янецького повітвиконкому про шефство над військовими частинами, протоколи засідань пленуму повітового комітету КП(б)У зберігаються у ф. Р-336, фондоутворювачем якого став Кам'янецький повітовий виконавчий комітет². У фонді Вінницького окрвиконкому (ф. Р-595) представлені відомості про роботу осередків Товариства сприяння обороні, Комітету незаможних селян, протоколи засідання

---

* *Комарницький Олександр Борисович* – кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Окружної комісії з проведення українізації, інформація про роботу Вінницького єврейського педтехнікуму³. У фонді Херсонського окрвиконкому (ф. Р-2) вміщено статут Одеського губернського відділу Всесоюзного товариства допомоги пролетарському студентству⁴. Поодинокі факти містять фонди виконкомів Держархіву Черкаської області. Зокрема, у фондах Шевченківського (Черкаського) окрвиконкому (ф. Р-184) йдеться про утворення Черкаського ІНО⁵; Цибулівського райвиконкому (ф. Р-2243) – про матеріальне становище студентства⁶; Стеблівського райвиконкому (ф. Р-81) – про прийом до вишів⁷.

Значну кількість джерел ми почерпнули з фондів партійних і комсомольських комітетів різних рівнів, які до проголошення незалежності України зберігалися у партархівах. Так, фонд Дніпропетровського окружного комітету КП(б)У (ф. П-17) вміщує протоколи засідань бюро осередку КП(б)У при Катеринославському інституті народної освіти (ІНО) у 1925/1926 навч. році, дані про культшефську роботу молоді, діяльність студентського клубу та гуртків, акти обстеження роботи партосередків факультетів професійної освіти і соціального виховання ІНО за січень–листопад 1929 р., матеріали про обстеження Дніпропетровського російського педтехнікуму⁸. У фонді Катеринославського губернського комітету КП(б)У (ф. П-1) нашу увагу привернули дані про чисельність і партійний склад студентства Катеринославського ІНО⁹. Інформативним є фонд Кам'янецького окружного комітету КП(б)У (ф. П-3), у якому містяться директиви ЦК ВКП(б) з питань освіти, протоколи партійних зборів, бюро осередків КП(б)У вишів Кам'янця-Подільського, листування з навчальними закладами, вирізки з газет, документи про “шкідницьку” діяльність “троцькістів і націоналістів”¹⁰. У фонді Подільського губернського комітету КП(б)У (ф. П-1) наявні протоколи засідань губернської комісії з прийому у навчальні заклади, циркуляри, інструкції, правила прийому, донесення, запити про надання місць у вишах, протоколи зборів бюро осередків ВНЗ м. Вінниці, комісій з перевірки успішності студентів-комуністів¹¹. У фонді Вінницького окружного КП(б)У (ф. П-29) зберігаються звіти і доповідні записки про стан народної освіти в окрузі, хід українізації, роботу партійних і радянських апаратів у сфері освіти, ліквідацію неписьменності, роботу навчальних закладів, зокрема Вінницького єврейського педтехнікуму¹². У фонді “Вінницький обласний комітет КП(б)У” (ф. П-136) Держархіву Вінницької області наявні документи про роботу Бердичівського, Вінницького і Кам'янецького педінститутів, довідки райкомів партії про роботу технікумів області, інформації про стан студентських гуртожитків¹³. Фонд “Харківський губернський комітет КП(б)У” (ф. П-1) вміщує протоколи нарад політкомісарів, делегатів і уповноважених партосередків вишів Харкова у першій половині 1920-х років, на яких йшлося і про роботу студентів-комуністів¹⁴. У фонді Харків-

ського обкому КП(б)У (ф. П-2) цінними є звіти відділу шкіл і науки за 1936–1937 рр., у яких йшлося, зокрема, про поширення антирадянських анекдотів у Харківському педінституті і Лохвицькому педтехнікумі¹⁵. Фонд Житомирського окружного комітету КП(б)У (ф. П-85) містить переписку з ЦК КП(б)У про “засміченість” “троцькістами” Житомирського учительського інституту, інформацію про результати роботи педінституту у 1937 р.¹⁶ Фонд Проскурівського окружного комітету КП(б)У (ф. П-301) зберігає протоколи партійних зборів, засідань бюро партосередку Проскурівського педтехнікуму¹⁷. Подібні матеріали Бердичівського, Запорізького і Шепетівського педтехнікумів наявні у фондах відповідно Бердичівського (ф. П-88)¹⁸, Запорізького (ф. П-1)¹⁹ і Шепетівського (ф. П-458) окружкомів партії²⁰.

Інформативними є також фонди міських, повітових і районних комітетів КП(б)У. Багато цінної інформації представлено у фонді Дніпропетровського міськкому КП(б)У (ф. П-18). Тут зберігаються протоколи засідань бюро партосередків місцевих інститутів політичної освіти (ПО) та соціального виховання (ІСВ), вміщено відомості про антирадянські, “націоналістичні та контрреволюційні” настрої студентства, хід ідеологічних кампаній, відзначення державних і революційних свят, соціальні чистки молоді, її матеріальне становище, характеристики програм ідеологічних навчальних дисциплін, частина з яких, на думку влади, мали шкідливі теоретичні засади. Нашу увагу привернули також акти перевірки роботи бюро партосередку ІСВ та акт обстеження студентської їдальні № 32, де харчувалися студенти Дніпропетровського російського педтехнікуму²¹. У фонді Кам’янецького повіткому (ф. П-1) присутні донесення і звіти партійних осередків, протоколи зборів і засідань бюро партосередків вишів Кам’янця-Подільського, листування з організаційних питань²². Ф. П-12 Кам’янецького райкому містить донесення про культурно-господарський і політичний стан Кам’янця-Подільського, протоколи і матеріали комісії з чистки парторганізацій місцевих педінституту і педтехнікуму²³. У фонді Проскурівського райкому (ф. П-323) розміщена переписка фондоутворювача з навчальними закладами міста²⁴. В архівних справах фонду Хортицького районного комітету КП(б)У (ф. П-7) йдеться про взяття шефства студентами Хортицького німецького педтехнікуму над місцевою трудовою школою № 7, участь молоді у святкуванні 12-ї річниці Жовтневої революції спільно з селянами комуни “Будущность” с. Хортиця²⁵.

Цінні документи з історії студентства представлені у фондах обласних, окружних і міських комітетів ЛКСМУ. У цьому контексті виокремимо фонд Вінницького обкому (ф. П-457), у якому зберігаються доповідні записки працівників обласної і районних комітетів ЛКСМУ про результати обслідування педтехнікумів, інформації райкомів про стан роботи первинних комсомольських організацій, довідки про роботу ін-

ститутів і технікумів, стенограми нарад секретарів комітетів комсомолу навчальних закладів, протоколи зборів осередків ЛКСМУ вишів області, листування з питань прийому до ВНЗ²⁶. Фонди Кам'янець-Подільського (ф. П-1602)²⁷ і Проскурівського (ф. П-1603) окружкомів містять протоколи засідань комісій з чистки комсомольських організацій навчальних закладів цих міст. Крім того, у першому з них знаходимо відомості про антирадянську діяльність студентів Кам'янець-Подільського ІНО, роботу "легкої кавалерії"²⁸. Протоколи зборів засідань бюро осередків Житомирського українського і єврейського педтехнікумів містяться у фонді Житомирського окружкому ЛКСМУ (ф. П-94)²⁹, Бердичівського педтехнікуму – у фонді Бердичівського окружкому (ф. П-96)³⁰, Кам'янець-Подільських ІНО, ІСВ, педінституту, педтехнікуму – у фонді Кам'янець-Подільського міськкому (ф. П-1605)³¹. У фонді Дніпропетровського міськкому ЛКСМУ (ф. П-17) вміщено документи про ігнорування студентами-комсомольцями Дніпропетровського фізико-хіміко-математичного інституту посівних кампаній, за що їх виключили з комсомолу³².

Досить повними є фонди первинних партосередків педагогічних навчальних закладів. У цьому контексті виокремимо фонд Кам'янець-Подільського педінституту (ф. П-4), у якому присутні директиви партійних органів вищого рівня, протоколи зборів, засідань бюро осередку, списки членів і кандидатів в члени партії, статистичні звіти, матеріали, звіти про стан роботи осередку, донесення і матеріали про роботу громадських добровільних організацій вишу³³. Фонд Миколаївського педінституту (ф. П-498) містить протоколи партійних зборів і засідань бюро, звіт про роботу осередку у січні-лютому 1923 р., різноманітні інформації про антирадянські настрої студентів, їхню участь у роботі політшкіл, господарських кампаніях, "ленінських тижнях", тижнях МОДРу (Міжнародної організації допомоги борцям революції), двотижневику пролетарського студентства, відзначенні державних і революційних свят, антисанітарний стан гуртожитків. В окремих документах йдеться про студентів-комуністів і комсомольців, які, на думку влади, приховали своє соціальне походження, за що їх, як правило, виключали відповідно з партії і комсомолу³⁴. У фонді парторганізації Житомирського педінституту (ф. П-211) розміщено листування з райкомом КП(б)У, звіти, інформації, протоколи загальних зборів і засідань комітетів осередку, висновки та обстеження роботи первинної організації, списки її членів і кандидатів у члени³⁵. Фонд Вінницького педінституту (ф. П-292) зберігає директиви і розпорядження міського парткомітету та обкому КП(б)У, різне листування, протоколи засідань партійного бюро, загальних зборів, мітингів, звіти, плани, матеріали обстеження, доповідні записки про роботу організації, матеріали про проведення посівних кампаній³⁶. Подібну документацію містять також

фонди Глухівського педінституту (ф. П-352)³⁷, Житомирського єврейського педтехнікуму (ф. П-215)³⁸, Немирівського (ф. П-476)³⁹ і Вінницького (ф. П-249) українських педтехнікумів⁴⁰.

Цікаві документи розміщено у фондах губернських і окружних інспектур народної освіти. Так, фонд інспектури народної освіти виконавчого комітету Херсонської окружної ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів (ф. Р-414) вміщує річний звіт Херсонського ІНО за 1924/1925 навч. рік, звіт про роботу студентів під час літнього триместру цього навчального року, статистичний звіт за січень 1925 р., місячні звіти за січень, березень, травень 1923 р. Цінними є відомості про проведення вступних кампаній, діяльність осередку товариства “Друзі дітей”, розподіли студентів на стажування тощо⁴¹. У фонді Волинського губернського відділу народної освіти (ф. Р-31) наявні протоколи засідань комітету з професійно-технічної освіти, інформації та матеріали про роботу вишів, навчальні програми Волинського ІНО, листування з різними організаціями про проходження студентами практики, призов молоді на військову службу⁴². Не менш інформативним є фонд Волинської окружної інспектури (ф. Р-266). Він містить звіти про прийом до вишів, роботу Житомирських українського і єврейського педтехнікумів, Новоград-Волинського і Коростишівського педтехнікумів, бюлетені, протоколи предметних комісій, річні звіти Волинського ІНО, протоколи педнарад та загальних зборів колективів технікумів, листування з Коростишівським педтехнікумом про організацію навчального процесу⁴³. Фонд Шепетівської окружної інспектури (ф. Р-1086) об’єднує протоколи засідання окружної комісії та заяви студентів про призначення стипендії, відомості, звіти про стан навчальних закладів, проведення педпрактики, прийом до вишів, циркуляри, розпорядження НКО УСРР, Центрального бюро пролетарського студентства (ЦБПС) про організацію санітарної освіти студентства, списки студентів Волинського ІНО, Новоград-Волинського і Шепетівського педтехнікумів, правила внутрішнього розпорядку останнього⁴⁴. У фонді Кам’янець-Подільської окрінспектури (ф. Р-5) присутні циркуляри, розпорядження, протоколи Подільського губернського комітету професійної освіти, комітету поліпшення побуту студентів, губернської комісії зі студентських справ, студентського комітету Кам’янець-Подільського ІНО, донесення та звіти про роботу ІНО, списки студентів, протоколи засідання правління та відомості про комплектування цього вишу, анкети навчальних закладів⁴⁵. Цікаві документи вміщує фонд Відділу народної освіти виконавчого комітету Київського облвиконкому (ф. Р-144) Держархіву Київської області, серед яких нашу увагу привернули річні звіти Житомирського, Київських заочного, польського, російського, Коростишівського, Корсунського, Ржищівського, Уманського, Шполянського педтехнікумів, відомості

про річне обстеження, стан військової підготовки, проведення посівних кампаній, соціалістичних змагань, організацію заочного навчання в педінститутах і педтехнікумах Київщини у 1930-х роках⁴⁶. У фонді Миколаївської окружної інспектури (ф. Р-99) інформативними є місячні та квартальні звіти Миколаївського ІНО, статистичні дані про склад студентів вишу. Подано відомості про соціальну чистку студентів інституту у березні 1923 р.⁴⁷ Фонд Відділу народної освіти Полтавського губвиконкому (ф. Р-495) вміщує доповіді політкомісара Полтавського ІНО про діяльність вишу⁴⁸.

Нашу увагу привернули також фонди профспілкових організацій працівників освіти. Так, фонд Кам'янець-Подільського окружного відділення профспілки (ф. Р-1566) містить листування з інститутами та технікумами міста, положення про комісії профспілки, протоколи засідань Кам'янець-Подільського окружного бюро пролетарського студентства, загальних зборів членів профспілки Кам'янець-Подільського ІНО, матеріали комітету профспілки цього вишу⁴⁹. Серед документів фонду Черкаської райради профспілок (ф. Р-237) – протоколи районних конференцій пролетарського студентства, інформації про профспілкову роботу серед студентства, шефство над селом⁵⁰. У фонді Черкаського повітового бюро профспілки (ф. Р-262) містяться декілька документів, у яких йдеться про прийоми студентів до вишів⁵¹. Фонд Дніпропетровського міського комітету профспілки (ф. Р-1506) зберігає звіти про роботу Дніпропетровських ІПО, ІСВ та російського педтехнікуму, Криворізького ІПО, Нікопольського, Бердянського та Новомосковського педтехнікумів у 1931/1932 навч. році, статут Закритого студентського кооперативу, протоколи засідань членів культмасового і соціально-побутового секторів міського бюро пролетарського студентства, загальноміських студентських конференцій⁵².

Більшість документів з досліджуваної нами тематики знаходяться у фондах окремих навчальних закладів. У цьому відношенні найповнішими є фонди Держархіву Хмельницької області. Серед інших за кількістю документів виділяємо фонд Кам'янець-Подільського педінституту (ф. Р-302). Тут представлені накази з основної діяльності вишу, протоколи засідань правлінь, загальних зборів колективу, факультетських рад, комісій із захисту дипломних робіт, програми, навчальні плани, звіти інституту, факультетів, голів екзаменаційних, державних кваліфікаційних комісій, керівників педпрактики студентів, відомості про рух студентів за навчальний рік, академічну успішність студентів, про видавання студентам хлібних, продовольчих карток, забезпечення гуртожитком, документи з розподілу молодих спеціалістів, з особового складу студентів, профспілкового комітету, різні статистичні звіти⁵³. У фондах Кам'янець-Подільського (ф. Р-300)⁵⁴ і Шепетівського (ф. Р-2853) українських⁵⁵, Славутського вечірнього (ф. Р-2596)⁵⁶, Проскурівського

польського (ф. Р-2597) педтехнікумів зберігаються накази з основної діяльності закладів, протоколи засідань педагогічних, методичних рад, приймальних, кваліфікаційних, циклових комісій з різних предметів, окружної комісії з питань українізації в Кам'янець-Подільському окрузі, загальних зборів викладачів, студентів, співробітників технікумів, матеріали Всесоюзного перепису по технікумах (1927 р.), навчальні плани, програми лекцій, доповідні записки про організацію навчально-виховної роботи, курсові роботи студентів, річні плани, звіти з навчальної, організаційної, політико-виховної, культурно-масової роботи, про роботу з іноземними студентами, правила прийому до технікумів та проведення вступних екзаменів, журнали обліку успішності, відвідувань студентів, довідки, посвідчення, списки про проходження студентами практики, заяви про призначення стипендій⁵⁷.

Держархів Одеської області зберігає фонди 4-х інститутів педагогічного профілю. Зокрема, фонд Одеського ІНО (ф. Р-1593) складають накази, протоколи засідань правління інституту, навчальні плани та програми факультетів, списки та анкети студентів, журнали їхньої успішності, доповідні записки та звіти про стан викладання навчальних дисциплін, рівень знань студентів. Тут містяться також річний звіт за 1928/1929 навч. рік, статистичні дані про склад студентів, інформації про роботу семінарів підвищеного типу, гуртків, угода на соцзмагання між Одеським і Дніпропетровським ІНО на 1929/1930 навч. рік⁵⁸. Досить інформативним є фонд Одеського інституту професійної освіти (ф. Р-1647), серед документів якого вирізняються накази по інституту, протоколи студентських виробничих нарад, річні статистичні звіти, звіти про проходження практики, статистичні відомості про прийоми та випуски студентів, дані про мобілізацію студентів, призначення їм стипендій, студентську науково-дослідну роботу, соціальні чистки тощо. Одна з архівних справ містить висновки про стан виконання зобов'язань, взятих у ході соцзмагання з Одеським фізико-хіміко-математичним інститутом⁵⁹. Держархів зберігає також і фонд цього інституту (ф. Р-1641). Тут нашу увагу привернули накази, протоколи загальних зборів студентів і викладачів, річні звіти та огляд діяльності, навчальні плани і програми інституту⁶⁰. Цікаві документи знаходяться у фондах навчальних закладів національних меншин, фондоутворювачем одного з яких був Одеський німецький педінститут (ф. Р-1561). Найінформативнішими є накази по інституту, у яких йдеться про випадки порушення правил внутрішнього розпорядку, спекуляції в гуртожитку, відрахування студентів за отримання німецьких гітлерівських марок, антирадянські настрої, приховання свого соціального походження. Відраховували також і студентів-“ворогів народу”, студентів-заочників, які не забезпечили “комуністичне виховання” учнів. Фонд містить статистичні дані про прийоми та склад студентства, відомості про їхнє мате-

ріальне становище тощо⁶¹. Фонд Одеського єврейського педтехнікуму (ф. Р-1650) вміщує нормативні документи, окремі розрізнені відомості про прийоми студентів у 1928–1930 рр. Один з архівних документів повідомляє про виявлення у Білоцерківському технікумі підпільної організації “Погром”⁶².

У Держархіві Житомирської області найзмістовнішим є фонд Житомирського українського педтехнікуму (ф. Р-344). Тут наявні розпорядження, протоколи та постанови правління закладу, протоколи засідань комісії зі студентських справ, стипендіальних комісій, відомості про набори студентів, академуспівність, хід педпрактики, рух студентів, ремонт навчальних та житлових приміщень, звіт педтехнікуму за 1925/1926 навч. рік, різні статистичні відомості, листування, перелік студентських випускних робіт у 1926/1927 навч. році⁶³. У фонді Новоград-Волинського педтехнікуму (ф. Р-412) нашу увагу привернули протоколи загальних зборів, приймальних комісій закладу, накази, циркуляри, інструкції НКО УСРР про умови прийому студентів, протоколи і робочі плани проведення педпрактики студентами-випускниками, відомості про академуспівність молоді, стан гуртожитків, розподіл стипендії⁶⁴. Низку документів ми почерпнули із фонду Волинського (Житомирського) ІНО (ф. Р-98): інструкції про проведення прийому студентів, листування про прийом і відрахування молоді, перевірку її соціального походження, характеристики студентів⁶⁵.

Чимало цінних документів вміщують фонди Держархіву Миколаївської області. У фонді Миколаївського педінституту (ф. Р-993) відклалися протоколи засідань правління за 1926–1928 рр., накази з особового складу студентів за 1935–1939 рр., звіт про роботу інституту за 1936/1937 навч. рік, річний і семестрові статистичні звіти за 1938/1939 навч. рік⁶⁶. У фонді Миколаївського педтехнікуму (ф. Р-1210) представлено звіт про роботу закладу за перший семестр 1934/1935 навч. рік, статистичні дані про набори та склад студентів, положення про педпрактику студентів, угоду про соцзмагання з Бериславським педтехнікумом тощо⁶⁷.

Декілька фондів навчальних закладів зберігає також Держархів Вінницької області. Найповнішим є фонд Вінницького ІНО (ф. Р-1941). Серед документів – протоколи засідань ради інституту, педагогічної ради, загальних зборів студентів, накази по вишу, навчальні плани, постанови комісій про звільнення молоді від плати за навчання⁶⁸. У фондах Вінницького українського педтехнікуму імені Івана Франка (ф. Р-1179) відклалися листування з НКО УСРР, обласним відділом народної освіти⁶⁹; Могилів-Подільського педтехнікуму (ф. Р-2223) – відомості про склад студентів, їхню успішність, протоколи екзаменів⁷⁰.

У Держархіві м. Києва цінну інформацію з історії студентства містить фонд Київського російського педтехнікуму (ф. Р-359). Тут наяв-

ні річні звіти про роботу закладу у 1930–1935 рр., звіти про роботу партійної і комсомольської організацій у 1933/1934 навч. році, про проведення практики у тому ж навчальному році, статистичні звіти за 1932 р., протоколи засідань директорату у 1932 р., правила внутрішнього розпорядку у гуртожитку⁷¹. Фонд Київського ІНО (ф. Р-346) вміщує незначну кількість документів, що охоплюють 1920–1923 рр.: статут інституту, звіти про роботу факультетів, протоколи загальних зборів студентів, засідань комісії з перереєстрації студентства. Певний інтерес викликають фонди польських навчальних закладів, описи яких, на жаль, недостатньо впорядковані⁷². У фонді Польського педінституту (ф. Р-920) нашу увагу привернули звіти вишу за перший квартал 1933 р., 1933/1934 навч. рік, інформація про результати участі у Всесоюзному змаганні вишів у другому семестрі 1933/1934 навч. рік тощо⁷³. У фонді Київського польського педтехнікуму (ф. Р-807) інформативними є звіти про роботу у 1925/1926, 1928/1929, 1934/1935 навч. роки, протоколи бюро партосередку за 1926–1927 рр.⁷⁴.

У Держархіві Запорізької області представлені фонди педтехнікумів. У фонді Запорізького педтехнікуму (ф. Р-959) найбільш цінними є звіти закладу про роботу в осінньому триместрі 1926/1927 навч. році, у 1932/1933 навч. році, звіт виконавчого бюро пролетарського студентства про діяльність у жовтні-грудні 1926 р., протоколи загальних зборів колективу, відомості про результати соцзмагання, проведення сільськогосподарської практики у 1930/1931 навч. році⁷⁵. Фонд Бердянського педтехнікуму (ф. Р-3674) складають річні звіти за 1926/1927, 1930/1931 навч. роки, перший семестр 1931/1932 навч. року, протоколи загальних зборів, засідань правління та ради, статистичні дані про склад студентства, його матеріальне становище, відомості про результати соцзмагання з Маріупольським педтехнікумом⁷⁶. У фонді Мелітопольського педтехнікуму (ф. Р-3675) вміщено річні звіти за 1925/1926, 1926/1927, 1928/1929 навч. роки, накази за 1933, 1935 рр., звіт про прийом до вишу у 1928 р.⁷⁷. Фонд Запорізького ІНО (педінституту) (ф. Р-2054) зберігається у відомчому архіві Запорізького національного університету. Тут наявні накази і директиви НКО, а також накази по інституту зі студентських справ, зокрема про відрахування студентів за самовільне залишення навчання, приховання при вступі свого соціального походження, порушення правил внутрішнього розпорядку у гуртожитках та навчальних корпусах. Окремі накази повідомляють про відрахування молоді за антирадянські настрої. Водночас, ряд документів містять розпорядження про преміювання кращих студентів, їхню мобілізацію на партійну роботу тощо⁷⁸. Такі ж документи вміщено у фонді Харківського ІСВ (ф. Р-1427)⁷⁹ та педінституту (ф. Р-4293), який подібно до попереднього фонду зберігається у відомчому архіві Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди⁸⁰.

Держархів Харківської області зберігає фонди Українського інституту лінгвістичної освіти (ф. Р-1780) і Харківського педтехнікуму інструкторів політехнічної освіти (ф. Р-1431). У першому фонді представлені розрізнені дані про підсумки прийомів студентів, їхню чисельність і соціальний склад, мобілізації на громадсько-політичні роботи, соціальні чистки, стипендіальне забезпечення, санітарний стан їдальень⁸¹. Фонд педтехнікуму більш змістовний. Тут подано річні звіти за 1932/1933, 1933/1934, 1934/1935 навч. роки, вміщено висновки з обстеження Гадяцького, Лозівського, Лохвицького, Сорочинського педтехнікумів, яке проводилося у вересні-грудні 1934 р.⁸²

У фондах Ніжинського (ф. Р-6121) та Чернігівського (ф. Р-608) педінститутів Держархіву Чернігівської області представлені протоколи засідань правлінь, загальних зборів студентів, окрбюро пролетарського студентства (1925 р.), навчальні плани, звіти і доповіді про роботу інститутів, факультетів, редколегій стінгазети “Студент Жовтня” Чернігівського ІНО, бюлетені Ніжинського ІНО тощо⁸³. Декілька справ з нашої тематики вміщено у фонді Лубенського учительського інституту (ф. Р-2118). Тут наявні документи за 1936 р.: накази з особового складу та про зарахування студентів, списки студентів, акти перевірки інституту⁸⁴.

Держархів Сумської області зберігає фонд Сумського ІСВ (педінституту) (ф. Р-2817), серед документів якого є постанови РНК УРСР, накази Всесоюзного комітету у справах вищої школи, протоколи екзаменів та відомості успішності студентів, книги наказів тощо⁸⁵. Фонд Конотопського педтехнікуму (ф. Р-4307) репрезентують циркуляри, накази НКО УСРР, протоколи загальних зборів викладачів та студентів, звіти про роботу, навчальні плани та програми, правила внутрішнього розпорядку, журнали відвідувань занять та успішності, списки студентів⁸⁶.

У Держархіві Херсонської області знаходиться фонд Херсонського педінституту (ф. Р-469), який містить статистичні дані про склад студентства у 1924, 1931, 1938 рр., академічну успішність, протоколи засідань комісії з перевірки соціального складу студентів і, відповідно, накази про їх відрахування, відомості про забезпеченість молоді житловими площами, її культмасову роботу у селах регіону, проведення екскурсій. Наведено тексти положення про виробничу практику студентів вишів СРСР від 26 березня 1938 р., а також типового положення про бібліотеку вишу (9 березня 1938 р.)⁸⁷.

Фонди навчальних закладів Держархіву Черкаської області репрезентують незначну кількість документів. Зокрема, фонд Черкаського педінституту (ф. Р-193) вміщує листування з НКО УСРР про організацію кафедр, навчальні плани і програми педпрактики, набір до вишу, статистичні відомості про склад студентів. Цінною є історична

довідка про становище інституту наприкінці 20-х–у 30-х роках минулого століття⁸⁸. У фонді Черкаського педтехнікуму (ф. Р-203) представлені звіт про роботу закладу у 1928/1929 навч. році, прийом до вишу у 1929/1930 навч. році⁸⁹. Фонд Корсунського педтехнікуму (ф. Р-198) містить протоколи засідань студентського профкому, на сторінках яких йдеться, зокрема, про громадську роботу молоді⁹⁰. У фонді Уманського педінституту не збереглося жодного документу про становлення цього вишу і його діяльність у 30-х роках. Лише в описі до фондів подано невеличку історичну довідку про становище педінституту у цей період.

Малочисельними є фонди педагогічних навчальних закладів, які зберігає Держархів Дніпропетровської області. У фонді Дніпропетровського державного вечірнього учительського інституту (ф. Р-3315) певний інтерес викликають накази по інституту за 1937–1938 рр., накази НКО УРСР за 1939 р., інформація Наркомату про наслідки навчальної роботи педвишу у 1938/1938 навч. році⁹¹. Фонд Криворізького педінституту (ф. Р-3966) містить бюлетені Всесоюзного комітету у справах вищої школи за 1939 р., правила прийому, інструкцію про проведення державних екзаменів у цьому ж році⁹². У фонді Нікопольського заочного педтехнікуму (ф. Р-3591) подано навчальний план закладу на 1932/1933 навч. рік, списки студентів, їх розподіл по районах, вміщено інформацію про академзаборгованість за цей рік⁹³.

У держархівах областей представлені також фонди громадських організацій студентів. Зокрема, у Держархіві Хмельницької області нашу увагу привернули фонди Кам'янецьких окружного бюро пролетарського студентства (ф. Р-1584)⁹⁴, окружного комітету поліпшення побуту студентів (ф. Р-1586). Вони містять постанови, розпорядження, директиви, циркуляри РНК та НКО УРСР, ВЦРПС, Центрального бюро пролетарського студентства, ЛКСМУ, окружного фінвідділу, накази Кам'янець-Подільського комітету покращення побуту студентів (1925 р.), студентського кооперативу (1934–1935 рр.), положення про студентські земляцтва (1923 р.), протоколи засідань губернських студентських комісій, окружних, міських бюро, правління студентського кооперативу, загальновишівських, стипендіальних комісій, плани роботи, місячні, кварталні, річні звіти, доповіді про виробничо-трудова діяльність, листування з НКО УРСР, губернським, окружним фінансовими відділами, районними виконкомом, місцевими організаціями, вишами, профспілковими організаціями про відкриття та розподіл кредитів, надання студентам матеріальної допомоги, забезпечення гуртожитками, проведення медичного обстеження студентів та з інших питань, статті, дописи студентів вишів до газети “Студент Прикордоння” (1929–1930 рр.), фінансові звіти з додатками, звітні відомості про матеріальні цінності, книгу їх обліку, кошториси витрат, книгу відкритих кредитів (1924–1925 рр.), особові рахунки підприємств, відомості

на виплату зарплати, списки студентів, заяви про надання матеріальної допомоги, протоколи засідань профспілкових комітетів⁹⁵. У фонді Комітету поліпшення побуту студентства (КППС) Волині (ф. Р-2361) Держархіву Житомирської області нашу увагу привернули протоколи засідань Волинського губернського та окружного бюро пролетарського студентства, протоколи і звіти КППС та заяви студентів про матеріальне забезпечення, протоколи засідань правління Будинку пролетарського студентства та кошториси на його утримання, постанови конференцій студентів про роботу КППС, списки студентів, протоколи засідань комісії зі студентських справ Новоград-Волинського педтехнікуму⁹⁶. Ряд цікавих документів містять фонди Київського закритого студентського кооперативу (ф. Р-716) Держархіву м. Києва⁹⁷, комітету поліпшення побуту студентів Чернігівського окружного бюро пролетарського студентства (ф. Р-1129) Держархіву Чернігівської області⁹⁸.

Поодинокі документи, у яких йдеться про студентство досліджуваних нами навчальних закладів, зустрічаємо також у таких фондах: Кам'янець-Подільський окружний комітет Товариства Червоного Хреста (ф. Р-96)⁹⁹, Кам'янець-Подільський окружний комітет Міжнародного товариства допомоги борцям революції (ф. Р-1508)¹⁰⁰, Кам'янець-Подільський окружний комітет допомоги жертвам інтервенції (ф. Р-3722) Держархіву Хмельницької області¹⁰¹; ТСОАвіахім при Одеському ІНО (ф. Р-1599) Держархіву Одеської області¹⁰²; Черкаський обласний відділ спілки журналістів (ф. Р-4636)¹⁰³, Комарніцький Н.Ф., журналіст, краєзнавець (ф. Р-3990) Держархіву Черкаської області¹⁰⁴.

Таким чином, документи держархівів областей дають можливість проаналізувати різні аспекти буття студентської молоді педагогічних навчальних закладів радянської України у 20–30-х роках ХХ ст. Документи архівних установ показують політику більшовицької влади у галузі вищої освіти, повідомляють про формування студентського складу, навчальну та громадсько-політичну діяльність молоді, її матеріальне становище. У цьому контексті найповнішими є фонди державних архівів Хмельницької, Житомирської та Одеської областей.

---

¹ Державний архів Хмельницької області (далі – Держархів Хмельницької обл.), ф. Р-337, оп. 1, спр. 747.

² Там само, ф. Р-336, оп. 1, спр. 91.

³ Державний архів Вінницької області (далі – Держархів Вінницької обл.), ф. Р-595, оп. 2, спр. 306; оп. 4, спр. 15.

⁴ Державний архів Херсонської області (далі – Держархів Херсонської обл.), ф. Р-2, оп. 1, спр. 153.

⁵ Державний архів Черкаської області (далі – Держархів Черкаської обл.), ф. Р-184, оп. 1, спр. 109.

⁶ Там само, ф. Р-2243, оп. 1, спр. 199.

⁷ Там само, ф. Р-81, оп. 1, спр. 2.

⁸ Державний архів Дніпропетровської області (далі – Держархів Дніпропетровської обл.), ф. П-17, оп. 1, спр. 473, 1470, 1489.

⁹ Там само, ф. П-1, оп. 1, спр. 1168.

¹⁰ Держархів Хмельницької обл., ф. П-3, оп. 1, спр. 34, 39, 69, 97, 231, 263, 339.

¹¹ Держархів Вінницької обл., ф. П-1, оп. 1, спр. 466, 1542, 1557, 1612, 1637.

¹² Там само, ф. П-29, оп. 1, спр. 172, 247, 478, 526, 620.

¹³ Там само, ф. П-136, оп. 6, спр. 20, 21, 492, 493, 494, 603, 605, 608, 951.

¹⁴ Державний архів Харківської області (далі – Держархів Харківської обл.), ф. П-1, оп. 1, спр. 480, 1175.

¹⁵ Там само, ф. П-2, оп. 1, спр. 622.

¹⁶ Державний архів Житомирської області (далі – Держархів Житомирської обл.), ф. П-85, оп. 1, спр. 815, 849.

¹⁷ Держархів Хмельницької обл., ф. П-301, оп. 1, спр. 92.

¹⁸ Держархів Житомирської обл., ф. П-88, оп. 1, спр. 684.

¹⁹ Державний архів Запорізької області (далі – Держархів Запорізької обл.), ф. П-1, оп. 1, спр. 1211.

²⁰ Держархів Хмельницької обл., ф. П-458, оп. 1, спр. 275, 327.

²¹ Держархів Дніпропетровської обл., ф. П-18, оп. 1, спр. 107, 561, 1865.

²² Держархів Хмельницької обл., ф. П-1, оп. 1, спр. 164, 203.

²³ Там само, ф. П-12, оп. 1, спр. 73, 100.

²⁴ Там само, ф. П-323, оп. 1, спр. 34.

²⁵ Держархів Запорізької обл., ф. П-7, оп. 1, спр. 130, 131.

²⁶ Держархів Вінницької обл., ф. П-457, оп. 1, спр. 135, 243, 245, 262, 437, 438, 439, 442, 444, 445, 447, 448, 457.

²⁷ Держархів Хмельницької обл., ф. П-1602, оп. 1, спр. 303, 360.

²⁸ Там само, ф. П-1603, оп. 1, спр. 230, 259, 325.

²⁹ Держархів Житомирської обл., ф. П-94, оп. 1, спр. 649, 651, 680.

³⁰ Там само, ф. П-96, оп. 1, спр. 340, 507.

³¹ Держархів Хмельницької обл., ф. П-1605, оп. 1, спр. 5А, 5В, 5Д, 6А.

³² Держархів Дніпропетровської обл., ф. П-17, оп. 1, спр. 252.

³³ Держархів Хмельницької обл., ф. П-4, оп. 1, спр. 1–7, 9–14, 16, 18, 19, 21–27, 29–32, 35, 37, 39, 40–42.

³⁴ Державний архів Миколаївської області (далі – Держархів Миколаївської обл.), ф. П-498, оп. 1, спр. 39, 80, 81, 86, 89–92.

³⁵ Держархів Житомирської обл., ф. П-211, оп. 1, спр. 1, 9, 10, 15, 16, 23–26, 30, 35, 36, 40, 43, 45, 46, 49, 55, 56, 62, 63, 71, 74–76, 78.

³⁶ Держархів Вінницької обл., ф. П-292, оп. 1, спр. 2, 4–10, 12, 14–16, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 30–32, 35, 39–42.

³⁷ Державний архів Сумської області: анотований реєстр описів : фонди партійних органів і організацій. – Б. м., б. р. – Т. 4. – С. 321.

³⁸ Держархів Житомирської обл., ф. П-215, оп. 1, спр. 2, 5, 6, 8, 11, 12.

³⁹ Держархів Вінницької обл., ф. П-476, оп. 1, спр. 2, 3.

⁴⁰ Там само, ф. П-249, оп. 1, спр. 4, 5, 6, 12–16, 20, 21, 24–27, 29, 31, 33–35.

⁴¹ Держархів Херсонської обл., ф. Р-414, оп. 1, спр. 195, 230, 426, 692, 693.

⁴² Держархів Житомирської обл., ф. Р-31, оп. 1, спр. 10, 38, 68, 141.

⁴³ Там само, ф. Р-266, оп. 1, спр. 38, 125, 135, 140–142, 150, 167, 295; оп. 2, спр. 6.

- ⁴⁴ Держархів Хмельницької обл., ф. Р-1086, оп. 1, спр. 12, 25, 87, 108, 134, 212, 230, 256, 264, 356, 414.
- ⁴⁵ Там само, ф. Р-5, оп. 1, спр. 561, 563, 565, 587, 589, 605, 611, 612, 641.
- ⁴⁶ Державний архів Київської області (далі – Держархів Київської обл.), ф. Р-144, оп. 1, спр. 35, 70, 71, 72, 125, 127–129, 155, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 314–318, 410–414, 418, 598, 599.
- ⁴⁷ Держархів Миколаївської обл., ф. Р-99, оп. 3, спр. 13, 38, 662.
- ⁴⁸ Державний архів Полтавської області: Анотований реєстр описів: Фонди періоду після 1917 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poltava.archives.gov.ua/sites/default/files/2001-4000.pdf>.
- ⁴⁹ Держархів Хмельницької обл., ф. Р-1566, оп. 1, спр. 11, 52, 146, 167, 233, 256, 265.
- ⁵⁰ Держархів Черкаської обл., ф. Р- 237, оп. 1, спр. 10, 12.
- ⁵¹ Там само, ф. Р-262, оп. 1, спр. 29.
- ⁵² Держархів Дніпропетровської обл., ф. Р-1506, оп. 1, спр. 7, 8.
- ⁵³ Держархів Хмельницької обл., ф. Р-302, оп. 1, спр. 2, 3, 5, 11, 14, 17, 28, 32, 50, 51, 55, 59, 64, 91, 133, 160, 204, 206, 208, 210, 217, 218, 252, 260А, 273, 384, 385, 389, 394, 395, 398, 400, 414, 415, 419, 456, 459–461, 463, 465, 471, 473, 477, 480, 563–566, 568, 570, 572, 574–579, 584, 599, 601, 603, 618, 619, 624, 624–627, 629, 630, 646, 704, 705, 710, 711, 715, 718, 721, 733, 752, 755–757, 812, 820, 843, 868, 921, 934, 937, 938, 939, 943, 998, 1000, 1053, 1054, 1142, 1144–1146, 1149, 1248, 1250, 1255, 1260, 1299, 1379, 1385, 1386, 1388, 1389, 1403, 1413, 1443, 1444, 1568, 1574, 1576, 1581, 1582, 1585, 1586, 1588, 1593, 1603, 1631, 1657, 1839, 1841, 1842, 1849, 1921, 2066, 2070, 2072, 2097, 2100, 2113И, 2208, 2216; оп. 3, спр. 1, 3А, 5, 10; оп. 4, спр. 3, 4, 13, 15, 20, 28, 31, 34, 38, 43, 45, 51, 55, 56, 60, 61, 63, 64, 71.
- ⁵⁴ Там само, ф. Р-300, оп. 1, спр. 12, 19, 24, 30, 31, 51, 53, 54, 57, 76, 83, 84, 88, 100, 117, 124, 126, 127; оп. 2, спр. 11, 14, 31, 45.
- ⁵⁵ Там само, ф. Р-2853, оп. 1, спр. 1.
- ⁵⁶ Там само, ф. Р-2596, оп. 1, спр. 1.
- ⁵⁷ Там само, ф. Р-2597, оп. 1, спр. 1, 2, 4–7, 10, 18.
- ⁵⁸ Держархів Одеської обл., ф. Р-1593, оп. 1, спр. 29, 399, 411, 429, 450, 740, 747.
- ⁵⁹ Там само, ф. Р-1647, оп. 1, спр. 10, 26, 27, 29, 31, 239.
- ⁶⁰ Там само, ф. Р-1641, оп. 1, спр. 3, 4, 13
- ⁶¹ Там само, ф. Р-1561, оп. 1, спр. 1, 15, 36, 51, 53, 568, 569.
- ⁶² Там само, ф. Р-1561, оп. 2, спр. 5, 6, 8.
- ⁶³ Держархів Житомирської обл., ф. Р-344, оп. 1, спр. 103, 107, 116, 117, 123, 125, 160, 175, 178, 223, 225, 228, 229, 236, 237, 239.
- ⁶⁴ Там само, ф. Р-412, оп. 1, спр. 5, 11, 15, 19; оп. 2, спр. 7, 9, 12, 34.
- ⁶⁵ Там само, ф. Р-98, оп. 1, спр. 12–14, 16, 19.
- ⁶⁶ Держархів Миколаївської обл., ф. Р- 993, оп. 1, спр. 2, 3, 10, 12, 15, 18, 22, 37.
- ⁶⁷ Там само, ф. Р-1210, оп. 1, спр. 1, 6, 17, 21, 30.
- ⁶⁸ Держархів Вінницької обл., ф. Р-1941, оп. 1, спр. 5, 9, 11–16, 45, 47.
- ⁶⁹ Там само, ф. Р-1179, оп. 1, спр. 3, 4, 13.
- ⁷⁰ Там само, ф. Р-2223, оп. 2, спр. 2.
- ⁷¹ Державний архів м. Києва (далі – Держархів м. Києва), ф. Р-359, оп. 1, спр. 11, 27, 43, 44, 61, 66, 67, 69, 135, 137, 205.
- ⁷² Там само, ф. Р- 346, оп. 1, спр. 2, 5, 17, 23.
- ⁷³ Там само, ф. Р- 920, оп. 6, спр. 344; оп. 8, спр. 80; оп. 11, спр. 17, 18.

- ⁷⁴ Там само, ф. Р-807, оп. 3, спр. 20; оп. 4, спр. 37; оп. 11, спр. 18.
- ⁷⁵ Держархів Запорізької обл., ф. Р-959, оп. 1, спр. 15, 47, 149.
- ⁷⁶ Там само, ф. Р-3674, оп. 1, спр. 61, 93, 114, 148, 257, 301.
- ⁷⁷ Там само, ф. Р-3675, оп. 1, спр. 50, 103, 156, 238, 1137, 1353.
- ⁷⁸ Відомчий архів Запорізького національного університету, ф. Р-2054, оп. 3, спр. 1, 8, 9, 11, 13, 15, 24, 33, 41, 45.
- ⁷⁹ Відомчий архів Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, ф. Р-1427, оп. 1, спр. 4, 5.
- ⁸⁰ Там само, ф. Р-4293, оп. 1, спр. 4, 9, 11, 12, 14–16.
- ⁸¹ Держархів Харківської обл., ф. Р-1780, оп. 1, спр. 9, 16, 17, 21; оп. 2, спр. 2.
- ⁸² Там само, ф. Р-1431, оп. 1, спр. 5, 8, 19, 21, 27.
- ⁸³ Державний архів Чернігівської області: путівник / [редкол.: Р. Пиріг (гол.), Г. Боряк, Г. Папакін та ін.]. – Чернігів: РВК “Деснянська правда”, 2001. – С. 406–407.
- ⁸⁴ Державний архів Чернігівської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cp.archives.gov.ua/about4_2.html. – Назва з екрана.
- ⁸⁵ Державний архів Сумської області: анотований реєстр описів: фонди установ, організацій та підприємств періоду після 1917 року. – Б. м., б. р. – Т. 3. – С. 623.
- ⁸⁶ Там само. – С. 1061.
- ⁸⁷ Держархів Херсонської обл., ф. Р-469, оп. 1, спр. 1, 7, 12, 17, 19, 21, 22.
- ⁸⁸ Держархів Черкаської обл., ф. Р-193, оп. 1, спр. 2; оп. 8, спр. 854.
- ⁸⁹ Там само, ф. Р-203, оп. 1, спр. 35, 44.
- ⁹⁰ Там само, ф. Р-198, оп. 1, спр. 6.
- ⁹¹ Держархів Дніпропетровської обл., ф. Р-3315, оп. 1, спр. 1, 5.
- ⁹² Там само, ф. Р-3966, оп. 1, спр. 3.
- ⁹³ Там само, ф. Р-3591, оп. 1, спр. 4.
- ⁹⁴ Держархів Хмельницької обл., ф. Р-1584, оп. 1, спр. 3–5, 7–9, 11, 14, 17, 21–30, 32, 33.
- ⁹⁵ Там само, ф. Р-1586, оп. 1, спр. 1, 3, 4, 5, 7, 10, 14, 16, 17Б, 19, 21, 22, 33, 37–39, 42, 45, 47, 48, 52, 75–78, 98, 102.
- ⁹⁶ Держархів Житомирської обл., ф. Р-2361, оп. 1, спр. 3–5, 9, 12–15, 20, 21, 26.
- ⁹⁷ Держархів м. Києва, ф. Р-716, оп. 1, спр. 21, 22, 118, 229.
- ⁹⁸ Державний архів Чернігівської області: путівник... – С. 540.
- ⁹⁹ Держархів Хмельницької обл., ф. Р-96, оп. 1, спр. 125, 201.
- ¹⁰⁰ Там само, ф. Р-1508, оп. 1, спр. 9, 26.
- ¹⁰¹ Там само, ф. Р-3722, оп. 1, спр. 1, 24.
- ¹⁰² Держархів Одеської обл., ф. Р-1599, оп. 1, спр. 1, 3.
- ¹⁰³ Держархів Черкаської обл., ф. Р-4636, оп. 1, спр. 48.
- ¹⁰⁴ Там само, ф. Р-3990, оп. 1, спр. 44, 45, 146.

There is done overview of collections of State Archives, of State Archives of Kyiv City containing information on history of students of the teacher training institutions of Soviet Ukraine in the 1920-30-ies of 20 century. The article is showing the information potential of archival sources, which are well represented regulations in the field of higher education, documents on the formation of students, educational and socio-political activity of youth, its financial situation and everyday life.

Key words: the collection; the archives; the students; the institute; the technical school; the center.